

El tractament de la infantesa en l'autisme

Iván Ruiz Acero

Psicoanalista a Barcelona. Coordinador del Grup d'investigació sobre psicosis i autisme de la Secció clínica de Barcelona de l'Institut del Camp Freudià. Coautor dels llibres: *No todo sobre el autismo* (Ed. Gredos, 2013) i *Evidencia científica y autismo. Una burbuja de certidumbre* (Ed. Gredos, 2020). Director del documental *Unes altres veus. Una mirada diferent sobre l'autisme* (Teidees Audiovisuals, SL, 2013).

President de l'Associació TEAdir de pares, mares i familiars de persones amb TEA.

Resum i abstract

La infantesa és fonamental l'entrada de l'*infans* en l'Altre. Durant aquest període assistim a un anusament que resultarà crucial per a l'accès del nen al vincle amb l'altre. La conquesta més important que un nen fa durant el seu desenvolupament és la convergència dels tres registres implicats en la subjectivitat humana: el seu cos, la satisfacció que n'extreu i el seus excessos, i el llenguatge. L'infantesa, en els casos d'autisme, implica en canvi una recerca per part del nen d'una estabilització mínima que li permeti avançar per fora de l'anusament fonamental. Les intervencions dels adults en la primera infantesa tindran una incidència clara en l'estabilització que el nen podrà obtenir, i la seva participació en aquest procés serà cabdal.

Paraules clau

Autisme, infantesa, tractament, llenguatge, anusament.

Una jornada com aquesta és el fruit de molts anys de treball i de reflexió de la important diversitat de professionals que intervenen a l'atenció precoç en els casos que anomenem TEA. Reflexionar sobre el que fem vol dir que el saber implícit en els textos que cada professional prèn com a referència no es demostra vàlid si no està passat pel sedàs de la pròpia experiència. El saber clínic ha de ser una elaboració de la pràctica i no a la inversa.

Tampoc l'experiència clínica s'aconsegueix amb la imposició de visions o mètodes que no han estat integrats pel professionals com a un saber de referència. Per als psicoanalistes, el saber explícit resulta d'un consens entre varis i a partir del desig de cadascun de verificar o refutar les hipòtesis de les quals parteix. En el camp de l'autisme, partim manifestament d'hipòtesis. Algunes amb més pes, unes altres amb menys. Però malgrat la quantitat d'esforços que hem fet com a societat en l'estudi i la investigació de l'autisme, hi ha un real que insisteix, un real davant del qual no disposem encara de les claus que ens permetin maniobrar amb ell.

El real de l'autisme apareix avui amb claredat sobretot en aquells casos que no milloren tal i com voldríem els professionals i les famílies. Per què, malgrat l'atenció cada vegada més precoç en l'aparició dels símptomes autístics, dels recursos que durant tota la infantesa es posen en marxa des dels centres de tractament, les escoles, a les llars, hi ha casos que es mantenen en l'autisme més enllà de la infantesa? Per a aquest real, no disposem d'un saber que ens permeti dir el que cal fer, en tot cas dir-ho amb tanta contundència com alguns fan per als casos en què els nens amb autisme sí responen més clara. L'abordatge del que cadascun de nosaltres parteix (encara que aquest sigui eclèctic, com és habitual sentir dir avui) serà rigorós en el moment en què provi d'establir les raons per les quals hi ha casos que no responen als objectius d'aquests mateixos abordatges. A hores d'ara, és clar, doncs, que no disposem d'un saber totalitzat sobre l'autisme.

Amb què ens trobem en l'etapa tan crucial de la infantesa?

La infantesa és fonamental l'entrada de l'*infans* en l'Altre. L'Altre, escrit amb majúscula, és per als psicoanalistes, el llenguatge, la paraula (que no és ben bé el mateix que el llenguatge), la relació amb els altres primordials del nen. Però l'Altre és també el cos i les seves manifestacions. L'infantesa és doncs un tractament d'aquest Altre, amb conseqüències determinants.

Durant aquest període assistim a un anusament que resultarà crucial per a l'accès del nen al vincle amb l'altre, per a l'accés a algun dels discursos simbòlics que serveixen als éssers humans per a vincular-se els uns amb els altres. Dic *anusament* perquè res indica que aquell a qui anomenem *infans* disposi d'entrada d'una idea consistent sobre qui és. El que ens trobem, més aviat, en els nens que encara no han accedit al llenguatge, a la parla, és l'inici d'un funcionament càdotic del cos, un funcionament sense llei, per una banda, del gaudi que n'obté amb els sons que produeix, l'estimulació amb les parts del seu cos, etc.; i, per l'altre, l'ús que en pot fer de la presència de l'altre (principalment, la seva veu, la seva mirada). Aquest funcionament disparell es transforma tot d'una en una idea d'unitat del propi cos, i en un reconeixement d'aquesta unitat per part dels altres que el rodegen. És el registre imaginari en el que queda copsat el cos que donarà a partir de llavors al nen la idea d'un cos unificat i l'experiència de tenir-lo.

En efecte, si parlo d'anúsament és perquè la conquesta més important que un nen fa durant el seu desenvolupament és la convergència dels tres registres implicats en la subjectivitat humana: el seu cos, la satisfacció que n'extreu i el seus excessos, i el llenguatge. I és en funció de com aquest anusament es produeix que el nen encarà els reptes més importants en aquesta etapa:

- L'ús del llenguatge i les funcions de la paraula: Amb els estils tant singulars de fer-ho, que detectem en alguns casos.
- La relació amb el propi cos: De tenir cura del mateix, del seu control i de l'obtenció de la idea de que en té, de cos; posant-lo en risc, amb els desordres habituals en el control d'esfínters, entre d'altres.

- L'obtenció de satisfacció i la regulació dels excessos, a on el cos sempre hi està implicat: En el canvi d'hàbits alimentaris, en la regulació de la son, o en els moments d'excitació, per a esmentar-ne només alguns exemples.

Què succeeix en l'autisme?

El que ens trobem en l'autisme són els efectes en el nen d'un anusament que no s'ha produït d'aquesta manera, és a dir a partir de la confluència d'aquests tres registres: el cos, la satisfacció i el llenguatge. Si diem que cada cas d'autisme és diferent, igual o inclús més que la diferència que trobem entre les infanteses en general, és perquè en cada cas d'autisme aquest anusament que no s'ha produït dona lloc a una posició autista, és a dir per fora de l'Altre, en la que cadascun d'aquests registres funcionen més o menys sols. Així, trobarem casos en què el llenguatge apareix ben d'hora en el nen però ell no aconsegueix amb aquest llenguatge regular els excessos del propi cos. I veurem alguns altres nens que quan parlen no és segur que tinguin la idea de que ho fan en nom propi. El seu discurs serà doncs fonamentalment ecol·làlic. Assistirem a d'altres casos en què la paraula no sorgeix en el nen i les manifestacions del seu cos es tornen profundament inquietants. Tampoc no s'inscriurà en aquests casos un Altre com a lloc d'adreça i, per tant, el nen evitarà en tot cas trobar-se amb allò que li falta i que l'altre podria proporcionar-li. De ben segur, tampoc trobarem en aquests casos la constitució d'una identitat joica.

L'infantesa, en l'autisme, implica per tant una recerca per part del nen d'una estabilització mínima que li permeti avançar per fora de l'anusament al què m'he referit. Vol dir que en l'autisme la infantesa no és infantesa com a tal? Sens dubte, això no és així. El nen amb autisme és per sobre de tot un nen, un subjecte a la recerca de trobar un anusament adequat que el permeti situar-se entre els altres. Quina és doncs la particularitat en la infantesa d'un nen amb autisme? Que aquest anusament no s'ha produït i l'estabilització que aconsegueix (en tots el casos, n'hi trobarem una) és per fora del simbòlic que

l'adult utilitza per a obtenir un *restitució en l'universal de la seva funció de subjecte*¹, com va dir el psicoanalista Jacques Lacan.

Per fora d'aquest universal, és per tant *normal* un nen amb autisme? En relació a la pròpia norma, que és l'única que veritablement té valor, sí. El nen amb autisme és normal en relació a l'estabilització que ha aconseguit. Aquesta és la seva pròpia norma.

Què ens aporta l'estudi de l'autisme?

El treball que gestionem, el fem moltes vegades sense tenir una idea massa clara de cap a on anem i del perquè dels canvis, en ocasions molt importants, que els nens fan durant el temps d'atenció precoç. Això succeeix inclús per a aquells que recorren a sabers tancats sobre l'autisme amb instruccions precises de com fer en cada moment. Però no tenir una idea massa clara del que succeeix en els tractaments, sense que hagi estat calculat d'entrada, ens indica que la participació del nen en tot aquest procés és molt més important del que de vegades creiem. En tot cas, crec fonamental tenir en compte que les intervencions dels adults (professionals, pares, cuidadors,) en la primera infantesa tenen una incidència clara en l'estabilització que el nen podrà obtenir. Justament perquè no podem preveure quina serà la participació del nen en els efectes sobre ell d'aquesta intervenció.

En l'autisme, l'aparició de les primeres paraules, el sorgiment del *jo*, el control d'esfínters, l'ús dels objectes, l'accés a un simbòlic (encara que sigui imaginari), l'adreça a l'altre, l'interès pel joc o l'acceptació dels aprenentatges; tot això implica en l'autisme un canvi dels fonaments que funcionaven com a estabilitzadors per al subjecte, en tot cas fins a aquell moment.

Ara bé, tot això que podem considerar com a avenços en l'autisme d'aquests nens, els trobarem a faltar en el casos en què no es produeixen.

1. Lacan, J. (1998). "El estadio del espejo como formador de la función del Yo tal como se nos revela en la experiencia psicoanalítica". *Escritos*. Madrid: Siglo XXI. Pág. 87.

És aquí, crec, on es troba el camp més important d'estudi: Què és el que no canvia en l'autisme? El que no canvia en l'autisme –cal recordar que és aquest l'element més important en què el psiquiatra Leo Kanner va fonamentar el seu treball– és allò que s'ha resistit a la intervenció de l'adult. És allí, també, on trobarem la participació més important del subjecte en el manteniment de la seva estabilització.

En aquest sentit, crec que l'atenció precoç hauria de dedicar part del seus esforços a estudiar aquells casos que van ser un dia nens, que van ser un dia atesos per nosaltres, i detectar allò que no ha canviat. Disposem d'escassos estudis longitudinals de casos i això restringeix força la nostra perspectiva, reduint-la a la immediatesa dels efectes de les intervencions professionals que podem fer.

Què hi ha de la infantesa en l'autisme?

Si deixo aquesta qüestió per al final és perquè la considero la més important. De la mateixa manera que la infantesa és el tractament de l'Altre, també en els casos d'autisme l'Altre del nen, els seus pares, la seva família, són un element clau en el nostre treball. L'infantesa se sosté en les expectatives dels pares d'allò que el seu fill esdevindrà. Això vol dir que, per més símptomes autístics que detectem en un nen, aquesta qüestió no arribarà mai a satisfer les expectatives dels seus pares, ben al contrari. Durant el temps d'atenció precoç, s'espera dels professionals que reben un cas presumiblement d'autisme que el detecti però també, i sobretot, que trobi amb els pares allò que el fa nen, allò que el nen és. I el que el nen és, és sempre allò del que el nen gaudeix.

Perquè, finalment, qualsevol pare o mare construirà el vincle amb el seu fill a partir del que ha trobat en ell. És cert que moltes vegades les expectatives són unes i el nen que nosaltres trobem és un altre. Però cal tenir en compte que les expectatives tenen a veure amb l'esperança, i, esperar, es pot esperar tot. També els pares d'un nen amb autisme ho poden esperar tot. El que compta per a nosaltres, en tant que professionals, és el que podem aïllar del seu fill, un nen que pugui ser reconegut per ells.